

Šumerų ir akadų tekstų vertimai

BRONISLAVA KERBELYTĖ

Knygoje *Ассиро-вавилонский эпос*¹ paskelbtas rankraštis, kurį 1918–1920 m. spaudai parengė žymus asirologas ir poetas Voldemaras Šileika (1891–1930)². Knygos papildymuose sudėti ir V. Šileikos vertimai, jo sukurtos pjesės, o priede pateikiamas labai išsamus knygos parengėjo Vladimiro Jemeljanovo straipsnis apie mokslininką, jo darbų bibliografija, V. Šileikos sūnaus ir marčios sudarytas svarbiausių mokslininko gyvenimo ir kūrybos datų sąrašas.

Pirmajame knygos skyriuje publikuojami šumerų valdovų (XXV–XXIV a. prieš mūsų erą) įrašų molinėse lentelėse ar ant statulų vertimai. Įrašų turinys – teiginiai apie šventovių, kanalų, maudyklų statybą, apie karines pergales ir priešų antpuolius. Tarp įrašų yra ir stambus kūrinys „Gudėjo sapnas“, o poskyryje „Literatūriniai tekstai“ – užkeikimų knygos fragmentas, raudos upės potvynio metu, taip pat dievams skirtos psalmės. Antrajame skyriuje sudėti Babilono ir Asirijos valdovų įrašų bei įvairių literatūrinių tekstų vertimai. Tarp pastarųjų gana daug užkalbėjimų, užkeikimų, ateities spėjimų, keletas laidotuvių ritualo fragmentų.

Ši knyga gali būti įdomi folkloristams, istorikams ir kitiems senove besidomintiems skaitytojams. Mums ji įdomi dar ir dėl to, kad jos tekstų vertėjas yra lietuvių kilmės.

Voldemaras Šileika (*Волдемар Георг Анна Мария Казимирович Шилейко*) gimė Peterhofe (netoli Peterburgo). Jo tėvas Kazimieras Šileika gimė 1860 m. Kauno gubernijos bajoro šeimoje. Tarp šios gubernijos bajorų įrašytas Raseinių valsčiaus dvarininkas Donatas Šileika, ko gero, buvo Voldemaro senelis.

.....

- 1 *Ассиро-вавилонский эпос*, переводы с шумерского и аккадского языков В. К. Шилейко, издание подготовил В. В. Емельянов, (*Литературные памятники*), Санкт-Петербург: «Наука», 2007. – 641 p.
- 2 Ž. Mačiukas. Keletas pastabų iš asirologijos istorijos Rusijoje ir Lietuvoje: nežinomas istorikas Voldemaras Šileiko (1891–1930), kn.: *Visuotinė istorija Lietuvos kultūroje: Tyrimai ir problemos*, Vilnius, 2004, p. 48–62.

V. Šileikos tėvas baigė Odesos pėstininkų junkerių mokyklą, 1887 m. vedė ir ilgai dirbo Peterhofe – buvo aukštas policijos pareigūnas. Susidomėjęs Rytų senove, jis įstojo į Peterburgo archeologijos institutą, kurį 1902 m. ne tik sėkmingai baigė, bet 1904 m. net buvo išrinktas instituto nariu bendradarbiu. Jis nenutraukė ryšių su Lietuva: sūnaus Voldemaro ir kitų vaikų gimimo liudijimus nusiuntė į Kauno guberniją, kad jie būtų įrašyti į bajorus.

Gali būti, kad tėvo domėjimasis Rytų senove turėjo įtakos ir sūnaus pasirinkimui. 1909 m. aukso medaliu baigęs Peterhofo gimnaziją, Voldemaras įstojo į Peterburgo universiteto Rytų fakulteto Semitų kalbų skyrių (šumerų kalbos mokėsi savarankiškai). Studijų jis nebaigė. Teigiama, kad 1914 m. V. Šileika pašalintas iš universiteto, nes pamiršęs susimokėti už mokslą. Veikiausiai ne „pamiršo“ susimokėti, bet pasikeitė šeimos išgalės – 1911 m. mirė jo tėvas.

1912 m. V. Šileika jau rašė straipsnius garsiajam Brokhauzo ir Efrono enciklopediniam žodynui, pradėjo susirašinėti su Vakarų Europos asirologais. Kurį laiką jis buvo grafo Šeremetjevo vaikų repetitorius, dirbo Ermitaže, o 1919–1922 m. tapo Leningrado archeologijos instituto profesoriumi, dėstė šumerų ir akadų istoriją, Babilono literatūros istoriją. 1919 m. buvo išrinktas Rusijos materialinės kultūros istorijos akademijos tikruoju nariu. 1922–1929 m. V. Šileika – Leningrado universiteto Visuomenės mokslų fakulteto Archeologijos skyriaus profesorius, dėstė šumerų, akadų kalbas ir (pirmasis Rusijoje) chetų kalbą.

1918 m. Voldemaras Šileika vedė garsią rusų poetę Aną Achmatovą. Jis, kaip jau minėjome, taip pat rašė eilėraščius, juos spausdino periodikoje ir kelių autorių poezijos rinkiniuose. Amžininkai prisimena, kad savo eilėraščius jis *dainingai* skaitęs publikai. Po septynerių metų V. Šileika išsiskyrė ir vedė Verą Andrejevą. Ji išsaugojo vyro rankraščius ir rūpinosi jo knygos išleidimu.

V. Šileika 1913 m. buvo išgydytas nuo tuberkuliozės, bet 1930 metų rugsėjį liga ūmai atsinaujino, ir tų pačių metų lapkričio 5 dieną jis mirė Maskvoje.

Štai kaip V. Šileiką apibūdina jo knygos rengėjas spaudai ir straipsnio autorius V. Jemeljanovas:

Genialus studentas be diplomo, gerbiamas profesorius be mokslo laipsnio, žinomas poetas be eilėraščių rinkinio, „Gilgamešo“ vertimo, kurio rankraštis dingio, legendinis autorius, garsiosios Anos Achmatovos antras, bet ne paskutinis vyras, niekada užsienyje nebuvęs poliglotas, Vakarų orientologų epistolarinis pašnekovas, niekada nematęs jų veidų – toks Šileikos likimas <...> (p. 469).

Pateikiame porą užkalbėjimų³, kurie senų senovėje, dar prieš mūsų erą, buvo užrašyti dantiraščiu molinėse lentelėse. Jos rastos Asirijos valdovo Ašurbanipalo

3 Tekstus į lietuvių kalbą vertė B. Kerbelytė.

bibliotekoje. Šioje bibliotekoje buvo savotiškas katalogas – lentelių sąrašai. Gali būti, kad tekstų pabaigoje įrėminimuose įrašyti žodžiai buvo reikalingi molinėms lentelėms grupuoti ir sąrašams sudaryti (knygoje paaiškinimo nėra).

МОЛИТВА НАД ПОРОСЁНКОМ

¹Мардук увидел больного,
к Эа, отцу, в его дом
вошёл он и молвит:
«Отче, призрак недобрый
⁵угнетает страну».
Эа ответил
сыну Мардуку:
«Сын мой, чего ты не знаешь,
чему я тебя научу?
¹⁰Мардук, чего ты не знаешь,
чему я тебя научу?
Все, что я знаю –
знаешь и ты.
Сын мой Мардук,
¹⁵ступай к больному,
возьми поросёнка,
зарезь его;
положи его голову
в изголовье больного,
²⁰возьми его сердце,
положи его сердце
на сердце больного,
окропи его кровью
края постели,
²⁵у поросёнка
ноги отрежь ты
и держи над больным;
чистой водою из океана
того человека
³⁰омой и очисти,
кадило и факел
приблизь к больному;
дважды семь пирожков,

испечённых в золе,
³⁵положи ты потом
 у закрытых дверей;
 возьми поросёнка
 вместо больного,
 возьми его мясо
⁴⁰вместо плоти больного,
 возьми его кровь
 вместо крови больного,
 отдай их злым духам;
 сердце, что положил ты
⁴⁵на сердце больного,
 вместо сердца больного
 отдай злым духам;
 поросёнок да будет
 человеку заменой.
⁵⁰Злой дух, злой демон
 да удалится,
 добрый дух, добрый демон
 да станут близко».

Молитва над поросёнком.

MALDA SU PARŠELIU

¹Mardukas pamatė ligonį,
 pas Ea, tėvą, į jo namus
 įėjo jis ir tarė:
 „Tėve, vaiduoklis negeras
⁵prislėgė šalį.“
 Ea atsakė
 sūnui Mardukui:
 „Mano sūnau, ko tu nežinai,
 ko aš tave išmokysiu?
¹⁰Marduk, ko tu nežinai,
 ko aš tave išmokysiu?
 Viską, ką aš žinau,
 žinai ir tu.
 Sūnau mano Marduk,
¹⁵eik pas ligonį,
 pasiimk paršelį,

papjauk jį;
 padėk jo galvą
 ligonio galvūgalyje,
 ²⁰paimk jo širdį,
 padėk jo širdį
 ant ligonio širdies,
 apšlakstyk jo krauju
 gulto kraštus,
²⁵paršelio
 kojas nupjauk tu
 ir laikyk virš ligonio;
 švariu okeano vandeniū
 tą žmogų
 ³⁰nuprausk ir apšvarink,
 smilkytuvą ir fakelą
 prinešk prie ligonio;
 dukart septynias bandeles,
 iškeptas pelenuose,
³⁵tu padėki paskui
 prie uždarytų durų;
 paimki paršelį
 vietoj ligonio,
 paimki jo mėsą
 ⁴⁰vietoj ligonio kūno,
 paimki jo kraują
 vietoj ligonio kraujo,
 atiduok juos piktosioms dvasioms;
 širdį, kurią tu padėjai
⁴⁵ant ligonio širdies,
 vietoj ligonio širdies
 atiduok piktosioms dvasioms;
 paršelis tegul bus
 žmogaus pakaitas.
 ⁵⁰Piktoji dvasia, piktas demonas
 tegu atsitolina,
 geroji dvasia, geras demonas
 tegul būna arti.“
Malda su paršeliu.

 Akadų religinis tekstas iš knygos *Злые духи* („Piktosios ligos“), p. 221–222.

КОЛЫБЕЛЬНАЯ ПЕСЕНКА ИЗ АССУРА

In usum delphini. Таблетка KARI N 114, написанная для употребления в своей профессиональной практике заклинателем Кисир-Набу⁴, содержит «заговор, чтобы успокоить младенца». Этот заговор оказывается старой колыбельной песенкой (стихи 1–11) в магической оправе, состоящей из обычной в заклинаниях из Ассура концовки (12–15), заглавия (16) и ритуала (19–21).

¹Заговор. Житель потёмок прочь из потёмок
ушёл поглядеть на солнечный свет.
Что ж оно⁵ осерчало так, что мать его плачет,
в небесах у богини струятся слёзы?
⁵Это кто же такой, – тот, кто в земле заводит рёв?
Если это – собака, пусть отломают ей ломтик,
если это – птица, пусть ей выбросят крошек,
если ж это – строптивец, дитя людское,
пусть споют ему заговор Ану и Анту,
¹⁰чтоб отец его спал, свой сон довершал,
чтобы мать-рукодельница довершила урок свой.
Не мой это заговор, – заговор Эа и Асаллухи,
заговор Даму и Гулы,
заговор Нинакукуттум, госпожи чародейства:
¹⁵они мне сказали, а я повторяю.

Заговор, чтобы успокоить младенца.

Обряд таков: ты положишь в головах у младенца хлеб,
трижды прочтешь этот заговор,
проведёшь от головы до ног
²⁰и бросишь этот хлеб собаке:
онный младенец утихнет.

Таблетка Кисир-Набу, заклинателя.

LOPŠINĖ IŠ AŠŪRO

In usum delphini. Tabletė KARI N 114, parašyta užkeikėjo Kisir-Nabu⁶, idant galėtų vartoti savo profesinėje veikloje. Joje yra „užkalbėjimas vaikui nuraminti“. Šis užkalbėjimas yra sena lopšinė (1–11 eilutės), kurios maginis įrėminimas susideda

4 Правильно Кицир-Набу.

5 То есть дитя.

6 Teisingai Kicir-Nabu.

iš užkalbėjimams iš Ašūro įprastos pabaigos (12–15), pavadinimo (16) ir ritualo (19–21).

¹Užkalbėjimas. Tamsos gyventojas lauk iš tamsos
išėjo pasižiūrėti į saulės šviesą.
Ko gi jis⁷ taip užsirūstino, kad jo motina verkia,
danguje deivės ašaros teka?
⁵Kas jis toks, – tas, kuris žemėje pradeda žliumbimą?
Jeigu tai – šuo, tegul atlaužia jam žiauberę,
jeigu tai – paukštis, tegul paberia jam trupinių,
o jeigu tai – užsispyrėlis, žmonių vaikas,
tegul jam padainuos užkalbėjimą Anu ir Antu,
¹⁰kad jo tėvas miegotų, savo sapną pabaigtų,
kad motina savo rankdarbio dalį užbaigtų.
Užkalbėjimas šitas ne mano – užkalbėjimas Ea ir Asalluchi,
užkalbėjimas Damu ir Gulos,
užkalbėjimas Ninakukuttum, burtų ponios;
¹⁵jie man pasakė, o aš pakartoju.
Užkalbėjimas vaikui nuraminti.
Apeiga tokia: tu padėsi kūdikio galugalvyje duonos,
triskart pasakysi šį užkalbėjimą,
pertrauksi nuo galvos iki kojų
²⁰ir numesi tą duoną šuniui:
tas kūdikis nurims.
Tabletė Kisir-Nabu, užkeikėjo.

Akadų literatūrinis tekstas, p. 131.

.....
7 Tai yra vaikas.